

Turismi kriisimeetmete 2020-2021 kokkuvõte ja järeldused

Eesmärk

Anda ülevaade senistest turismi kriisitoetustest ja nende kitsaskohtadest ning teha ettepanekud, mida saab edaspidi teha paremini, et olla tulevikus valmis vajadusel uue meetme käivitamiseks, mis arvestab seniseid paremaid praktikaid ja toetuse saajate vajadusi.

Kriisimeetmete üldine ülevaade ja toetamise viisid

EAS toetused

1) **Väikeettevõtjate toetusmeede 2020 kevadel (8,78 mln)**, mille eesmärk oli ühekordse tagastamatu abi andmine COVID-19 puhangust tulenenud kriisikahjude osaliseks hüvitamiseks, mis aitaks mikro- ja väikeettevõtjatel tagada oma jätkusuutlikkus toodete ja teenuste pakkumisel ka pärast COVID-19 pandeemia lõppemist. Toetuse suurus oli 3000 ja 5000 eurot ettevõtja kohta sõltuvalt ettevõtte käibe suurusest ning käibekaotusest kriisiajal võrreldes eelmise aasta sama perioodiga.

2) **Vol 1 – 4 toetused (kokku 77,23 mln)**, mille eesmärk oli abi andmine turismiga otseselt seotud majandusharude ettevõtjatele COVID-19 haigust põhjustava koroonaviiruse puhangust tulenenud kriisikahjude osaliseks hüvitamiseks (vol 4: ettevõtjate toetamine seoses COVID-19 haigust põhjustava koroonaviiruse levikust tulenevate piirangutega). Toetuse saamise eelduseks oli käibelangus vahemikus 30-70% või töötajate tasumine kindlas summas. Käibelanguse hüvitamise toetuste puhul sõltus toetuse suurus käibelanguse suurusest, muudel juhtudel vastas toetus ettevõtja poolt tasutud töötajate tasumise summale või mõne sihtgrupi puhul oli ettenähtud *lump-sum* (3000 või 5000 eurot), FIE puhul (vol 4) 2000 eurot. Toetuse suurus jäid vahemikku 2000-80 000 eurot (vol 4: 2000 kuni max 300 000 ühe kuu kohta). Sihtrühm määratleti EMTAK koodi või puhkaeestis.ee andmebaasi kaudu.

3) **Kaubandus- ja teenindusettevõtjatele suunatud COVID-19 rendimaksete toetus (9,91 mln)**

Kaubandus- ja teenindusettevõtjate rendimaksete toetuse eesmärk oli ühekordse tagastamatu abi andmine kaubandus- ja teenindusettevõtjatele COVID-19 levikust põhjustatud kriisikahjude osaliseks hüvitamiseks, et tagada nende taaskäivitamine ja tegevuse jätkumine eriolukorra lõppemise järel. Toetus oli mõeldud kaubanduskeskuses asuvatele kauplustele (st käitise-põhine toetus), mis olid peaministri 2020. aasta 24. märtsil kaubandusettevõtetes liikumisvabaduse piirangu kehtestamise tõttu osaliselt või täielikult suletud. Tingimused: käibe langus vähemalt 30%, ettevõtja omaosalus rendimaksete tasumisel vähemalt 25%, rendihinnale oli saadud rendileandjalt allahindlus.

Töötukassa toetused

1) **Palgatoetus 2020 kevadel (255, 68 mln¹)**. EMTAK-koodi põhine, toetus maksti otse töötaja pangakontole. Tingimused: tööandja käive või tulu langes sellel kuul, mille eest hüvitist taotletakse vähemalt 30% võrreldes eelmise aasta sama kuu käibe või tuluga; tööandjal ei olnud vähemalt 30% töötajatest kokkulepitud mahus tööd anda; tööandja on vähemalt 30% töötajatest vähendanud töötasu vähemalt 30% või alampalgani.

2) **Palgatoetus 2021 (71,27 mln²)**. Sektoriteülene, EMTAK koode ei kasutud. Töötasu hüvitist maksti töötajatele, kelle tööandja tegevus on COVID-19 haiguse tõkestamiseks kehtestatud piirangute tõttu märkimisväärselt häiritud. Töötasu hüvitist makstakse 2021. aasta märtsi, aprilli ja mai eest. Toetuse saajad: Piirangutest märkimisväärselt kannatada saanud äriühingu, MTÜ, SA, FIE palgalised töötajad, kellele tööandja ei saanud tagada tööd kokkulepitud mahus või kelle töötasu oli vähendatud. Piirangust märkimisväärselt kannatada saanuks loeti ettevõtjat, kelle käive või tulu oli kalendrikuul, mille eest hüvitist taotletakse, langenud vähemalt 50 protsendi võrra võrreldes:

- perioodi 2019. aasta detsember kuni 2020. aasta veebruar kuu keskmise käibe või tuluga või

- perioodi 2020. aasta juuli kuni 2020. aasta detsember kuu keskmise käibe või tuluga

Töötukassa maksis töötajale hüvitist ühes kuus 60% töötaja keskmisest ühe kuu töötasust, kuid mitte rohkem kui 1000 eurot (bruto). Tööandja oli enne hüvitise taotlemist kohustatud ise maksma töötajale töötasu vähemalt 200 eurot (bruto) kuu eest, mille eest ta töötajale hüvitist küsis. Hüvitist said taotleda ka füüsilisest isikust ettevõtjad, kelle ettevõtlustulu oli 2020. aastal vähemalt 50 protsendi võrra väiksem kui 2019. aastal. FIE hüvitise suurus oli 584 eurot kuus. Tööandja ei tohtinud hüvitist saanud töötajaid koondada kalendrikuul, mille eest töötasu hüvitist taotleti, ega ka sellele järgneval kahel kalendrikuul. Sarnaselt ei tohtinud FIE oma tegevust peatada või lõpetada.

KUM toetused

2020. aasta kevadel oli kriisipaketi suurus 25 miljonit eurot, Harju- ja Ida-Virumaa sulgemiste puhul aastavahetuse paiku oli paketi suurus kokku 6,7 miljonit eurot. 2021. aasta kevadel koroonakriis süvenes. Lisaeelarvega eraldatud kultuuri- ja spordivaldkonna abipaketi suurus oli 42 miljonit eurot. Sihtrühma määratlusel ei kasutanud KUM EMTAK koode, vaid igakordselt määratleti taotlejate definitsioonid. Turismiga enim puutumuses olevad meetmed olid:

1) **Kultuuri- ja spordivaldkonnas ära jäänud sündmuste ning organisatsioonide juba tehtud kulude ja eesolevate möödapääsmatute püsikulude kompenseerimine (19,8 mln), 2020 kevad**. Toetuse saajad piiritleti KUM poolt riigi tegevustoetust saanud asutustega. Toetuse summa arvutati proportsionaalsuse põhimõttel. Selleks arvutati põhjendatud maksimaalsete vajaduste kogusumma ja valdkonna eelarve vahe. Toetuse max suurus VTA puhul 200 000, riigiabi puhul 800 000 eurot.

¹ Sh hulgi- ja jaekaubanduse valdkonnas 47 mln, majutuse ja toitlustuse valdkonnas 29,3 mln, kunsti, meelelahutuse ja vaba aja valdkonnas 11,1 mln, veonduses ja laonduses 16,4 mln eurot. Allikas: Töötukassa

² Sh hulgi- ja jaekaubanduse valdkonnas 14 mln, majutuse ja toitlustuse valdkonnas 16,6 mln, kunsti, meelelahutuse ja vaba aja valdkonnas 10,9 mln, veonduses ja laonduses 4,8 mln eurot. Allikas: Töötukassa

2) **COVID-19 puhangust tingitud erakorraline abi Ida-Viru ja Harju maakonna kultuurikorraldajatele (2,35 mln), 2021 kevad.** Toetused Harju- ja Ida-Virumaal suletud asutustele - muuseum, näituseasutus, etendusasutus, kino, kontserdikorraldaja muusikakollektiiv ja esitaja, muusikaagentuur, mäenedžment, kontserdipaik, kultuurivaldkonna tehnilise teenuse pakkuja. Toetuse suuruse arvestamise alus Ida-Viru maakonna taotlejale oli samas maakonnas 2019. aastal teenitud 1,5 kuu keskmine müügitulu ja Harju maakonna taotlejale samas maakonnas 2019. aastal teenitud 1 kuu keskmine müügitulu, kuid mõlemale mitte rohkem kui 60 000 eurot taotleja kohta. Taotleja pidi toetusvajadust põhjendama ja selgitama piirangute mõju.

3) **Kriisiabi erasektori ja KOV kultuurikorraldajatele (8,8 mln) 2021 kevad.** Sihtgrupp kattus punktis 2 tooduga. Toetuse suurus: vastavalt tegutsetud kuudele 2019. aastal teenitud 2,5 kuu keskmine käive, kuid mitte rohkem kui 150 000 eurot taotleja kohta.

4) **Erakorraline abi elamuskeskustele ja konverentsikeskustele (1,5 mln), 2021 kevad-suvi.** Toetussumma arvutati vastavalt tegutsetud kuudele 2019. aastal teenitud 2,5 kuu keskmine käive, kuid mitte rohkem kui 150 000 eurot taotleja kohta.

5) **Toetus kriisiga seotud möödapääsmatute ümberkorralduste ja arendustegevustega seotud kulude katmiseks kultuurikorraldajatele (4,15 mln), 2021 kevad.** Punktis 1 nimetatud sihtgruppidele, lisaks käsitöökeskused, kunstikauplused, erinevate ürituste korraldajad ja tugiteenuste pakkujad. Toetuse aluseks olid tõendatud kulud. Taotletava toetuse minimaalne summa oli 1000 eurot ja maksimaalne summa 200 000 eurot taotleja kohta.

6) **Erakorralise kahjuhüvitise tagamine kultuurisündmuse või konverentsi korraldaja riskide maandamiseks (2 mln), avanes 28.07.2021.** Taotletava tagatise minimaalne suurus on 5000 eurot ja maksimaalne suurus on 100 000 eurot sündmuse või konverentsi kohta. Tagatisega kaetud kulu on sündmuse või konverentsi korraldamise vältimatu tõendatud kulu, mille katmiseks planeeritud tulu jääb saamata või on vähenenud Vabariigi Valitsuse või rahvusvaheliselt kehtestatud piirangute tõttu.

[EAS-i kriisitoetuste statistika](#)

2020-2021 EAS kriisimeetmete koondvaade

Vol 4 toetuse jääk 19.07.2021 seisuga on **8 889 453,28 eurot**. Täpse jäägi selgumisel suunatakse see täiendavateks toetusteks järgmiselt:

- 1) Kriisimeetme „Ettevõtjate toetamine seoses COVID-19 haigust põhjustava koroonaviiruse levikust tulenevate piirangutega“ (vol 4) osas:
 - maksta spaadele ja veekeskustele täiendavat toetust 7 kalendripäeva veebruaris 2021. a, kuna nad olid piirangute tõttu varem suletud, kui antud kriisimeetmes toetuse maksmisel aluseks võetud periood märts kuni mai 2021
 - maksta täiendav toetus nendele ettevõtjatele, kelle puhul toetuse suuruse arvutamisel võetakse arvesse ka ajatatud maksud
 - avada taotlusvoor selliste uute ettevõtjate toetamiseks, kes deklareerisid käivet esmakordselt x 01/2020 eest või hiljem
- 2) EAS 2021.a alguse kriisimeetme „Turismiga seotud majandusharu ettevõtjate toetamine seoses COVID-19 haigust põhjustava koroonaviiruse levikuga“ (vol 3) toetuse vahendite puudujäägi osaline katmine.

- 3) Suunata täiendav toetus Kultuuriministeeriumi kriisimeetme „COVID-19 haigust põhjustava koroonaviiruse levikust tulenevatest piirangutest tingitud erakorraline abi elamuskeskuste pidajatele ning konverentside ja teiste selliste ürituste korraldamiseks kasutatavate hoonete valdajatele“ ületaotlemisest tingitud vahendite puudujääkide osaliseks katmiseks.

Tabel 1: Kõige enam toetusi on saanud mikro- ja väikeettevõtted:

	Suur	Keskmine	Väike	Mikro	Kokku	Osakaal (%)
Saajate arv vol1	39	59	492	2894	3484	55,8
Saajate arv vol2	16	9	33	241	299	4,8
Saajate arv vol3	22	23	113	279	437	7,0
Saajate arv vol4	87	92	524	1301	2004	32,1
Saajate arv vol5	4	2	5	4	15	0,2
Saajate arv kokku	164	183	1162	4715	6239	100
Osakaal (%)	2,63	2,93	18,62	75,57	100	

Tabel 2: EAS kriisitoetuste jaotus sektorite lõikes:

Sihtgrupp	Suur	Keskmine	Väike	Mikro	Kokku	Osakaal %
Majutus	8 311 150	5 797 926	7 487 179	4 692 469	26 288 725	32,32
Toitlustus	2 117 801	2 326 668	10 215 433	3 935 861	18 595 763	22,86
Reisiettevõtja	836 509	1 363 612	1 376 073	2 542 931	6 119 125	7,52
Turismiatraktsioon	319 586	161 428	604 210	689 854	1 775 078	2,18
Turismiteenuse pakkuja	86 500	22 500	337 500	2 094 500	2 541 000	3,12
Konverentsi-, nõupidemiste ja messide korraldaja	-	-	331 772	707 984	1 039 757	1,28
Käsitöö, suveniiri või Eesti disaini müüja	-	-	241 151	322 068	563 219	0,69
Sõitjate maismaaveo korraldamine (vol5)	323 397	15 408	800 173	644 194	1 783 171	2,19

Jaekaubandus*	4 426 157	2 145 556	1 298 602	1 150 507	9 020 822	11,09
Ettevõtja kriisitoetus	-	10 000	313 000	8 467 000	8 790 000	10,81
Ettevõtja kriisitoetus - saared	-	-	6 000	343 000	349 000	0,43
Ettevõtja kriisitoetus - Ida-Viru	-	-	10 000	488 000	498 000	0,61
Ettevõtja kriisitoetus (kommertsliin)	3 307 278	282 059	350 697	39 966	3 980 000	4,89
KOKKU	19 728 378	12 125 158	23 371 790	26 118 334	81 343 659	100
Osakaal (%)	24	15	29	32	100	

Tabel 3: Vol 3 puudujäägiks kujunes 6 267 657 mln eurot:

Sihtgrupp	Eelarve (eur)	Taotletud, nõuetele vastav toetus (eur)	Vähendamise %	Toetust saanud ettevõtete arv (tk)	Vähendatud eelarve (eur)
Majutusettevõtja	4 270 000,00	7 985 624,35	46,53	195	-3 715 624,35
Vanalinna toitlustusettevõtja	2 340 000,00	2 567 861,11	8,87	45	-227 861,11
Reisikorraldaja	1 600 000,00	3 352 456,14	52,27	111	-1 752 456,14
Käsitöö- ja suveniirimüüja	563 219,11	1 134 934,49	50,37	62	-571 715,38
Maismaatranspordi ettevõtja	956 780,89	956 780,89	0,00	27	0,00
	9 730 000,00	15 997 656,98		440	-6 267 656,98

Tabel 4. Rahuldatud taotluste osakaaluks oli keskmiselt 71%:

Taotluste rahuldamise osakaal	Taotlejaid kokku	Toetuse saajate arv	Rahuldamise %
vol1	1541	1032	66,97
vol2	455	278	61,1
vol3	735	440	59,86
vol4	2542	2002	78,76
Üldkokkuvõte	5273	3752	71,15

Toetuse mittesaamise peamised põhjused

- 1) käibelanguse puudumine või esines käibetõus (nt tegevuse laiendamine)

- 2) eksimused käibe languse arutamisel nt mitme tegevuskoha/käitise ja mitme tegevusvaldkonna puhul (st käibe langust vaadati ettevõtja kohta tervikuna, mitte tegevuskoha/käitise kohta; samuti läks käibe arvestusse ka nõ juhulik tulu, kui müüdi ettevõtte vara; käibelanguse arvutamine kogukäibest, mitte eraldi tegevusvaldkondade kohta),
- 3) õige põhitegevusala EMTAK-i puudumine,
- 4) ettevõtja raskustes olemine,
- 5) lühemat aega käibemaksukohuslaseks olnud ettevõtjad, kes ei täitnud tööjõumaksu kriteeriume (uued hotellid),
- 6) ajatatud, kuid tasumata tööjõumaksud
- 7) eksimused deklaratsioonide täitmisel (nt ei esitatud käibemaksudeklaratsioone ekslikult eeldades, et käibe puudumisel ei ole see nõutav)

Toetuse andmise viiside juures on „hästi“

- Vol 4 on saanud seni ettevõtjatelt suurima tunnustuse, kuna arvesse on võeti reaalsed ettevõtete tööjõukulud ja makstud maksud. Riigile tasutud maksudest lähtumine toetuse andmisel on ettevõtjates tekitanud arusaamise, et ausalt maksude maksmine on lõpuks end õigustanud.
- Riigikontrolli raport kriisitoetuste kohta 2020.a³: EAS kriisitoetused jõudsid nende tegevusalade ettevõteten, mida koroonaviirusest tingitud kriis rohkem rasis. EAS kriisitoetusi said 2020. aastal ettevõtted, kelle müügi käive, tööjõumaks ja töötajate arv kahanesid 2019. aastaga võrreldes keskmiselt rohkem kui nendel ettevõtetel, kes kriisitoetust ei saanud. Seega toetused olid hästi sihitud enim kannatanud valdkondadele.
- Toetuse suurus sõltus ettevõtja individuaalsest käibelangusest. Enam kannatanud ettevõtja toetus oli suurem.
- Osaliste ettemaksete võimalus (vol4) oli positiivne ja peaks jääma.
- Taotlemine lihtne, info kättesaadavus väga hea.
- Taotlejate nõustamine ja selgitamine oli väga hea, menetluse käigus pakuti personaalseid lahendusi ning kuulati ettevõtjad ära; taotlejale pakuti täiendavaid võimalusi taotluse täiendamiseks, mis tegi EAS taotlemissüsteemi nt Töötukassaga võrreldes ettevõtjale soodsamaks, see on leidnud äramärkimist ka Riigikontrolli poolt.
- Vaiete rahuldamise protsent oli madal (5 %). Vaiete rahuldamised olid seotud ekslike andmetega EMTA-st. EAS menetlused viidi läbi teiste menetluste kõrval ja mitte nende arvelt.

Toetuse andmise viiside kitsaskohad

Sihtrühma kriteeriumid:

³ <https://www.riigikontroll.ee/Suhtedavalikkusega/Pressiteated/tabid/168/ItemId/1320/amid/557/language/et-EE/Default.aspx>

	Kitsaskoht	Lahendused
1.	Sihtrühma piiritlemine osadel tegevusaladel oli väga keeruline (turismiteenuse pakkujad, suveniirimüüjad)	Lisaks EMTAK`ile lähtume ka edaspidi Puhka Eestis andmebaasist ning Majandusaasta aruannetest
2.	Ettevõtja mõiste sidumine formaalselt üksnes põhitegevusala EMTAK-iga, võtmata arvesse suurima käibega tegevusala. Õiguskantsleri hinnangul peaks lisaks EMTAKile olema võimalik ka muu moodus (nt „või muu sarnane emtak“ vms) sihtrühma piiritlemiseks, mis arvestab seda, kui ettevõtja sisuliselt siiski samas valdkonnas tegutseb	Lisaks EMTAK-ile lähtume edaspidi ka majandusaasta aruande andmetest
3.	EMTAK lisategevusalade mitteamvestamine. Suletud olid kõik, ka need kelle jaoks see oli lisategevusala.	Kui tegemist ei ole ettevõtja põhitegevusvaldkonnaga, siis uue piirangu negatiivne mõju on ettevõtjale väiksem ning toetusvajadus ei ole sellistel puhkudel põhjendatud
4.	Ka „õige“ EMTAK-iga tulevad toetust taotlema tegelikult sihtgruppi mittekuuluvad ettevõtjad, esines EMTAK-manipulatsioone	Koodimanipulatsioonide vältimiseks ettepanek kontrollida EMTAK-it kindla fikseeritud aja seisuga, nt piirangu alguse aeg
5.	Majutusettevõtja defineerimine – vol 1-3 seotud 9% KM-ga, vol4-s mitte. Õiguskantsleri hinnangul tuleb võrdselt kohelda nii käibemaksudokumendist ettevõtjaid kui mitte-KMkohuslastest ettevõtjaid	Edaspidi eelistatud vol 4 lähenemine, mis arvestab kõiki käibeliike

Toetamise tingimused:

	Kitsaskoht	Lahendused
1.	Proportsionaalne vähendamine ja toetuste lagi – suuremate ettevõtjate puhul toimub kaks korda toetuse vähendamist – esmalt vähendatakse toetuse laeni ja siis veel proportsionaalselt	Eelarve piiratuse korral ei ole võimalik loobuda vähendamistest
2.	Käibelanguse referentsperioodid – toetust tuleks arvestada piirangukuu näitajate alusel (kui aprillis suletud, siis aluseks võtta aprilli käibe langus).	Sihime võrdlusperioode lähtudes majanduslikust olukorrast ja arvestame turismi hooajalisust paremini. Turismi hooajalisust arvestades on keeruline leida kõigile sobivad võrdlusperioodid
3.	Vol 4: toetus vähenes ajatatud, kuid tasumata maksude võrra.	Vol 4. muudatustega arvestati ning ka edaspidi arvestatakse toetuse suurusearvutamisel ajatatud makse.

4.	Käibelanguse arvestamine ei toimu tegevusala põhiselt (hulgi- vs jaemüük, tellimus- vs liiniveod), vaid kogukäibest	Jääb samaks. Erinevate tegevusalade müügitulu ei ole kohustuslik majandusaasta aruandes kajastada, mistõttu puuduvad usaldusväärsed andmed kõrvaltegevusala käibe/osatähtsuse osas.
5.	Käibelanguse aluseks oleva käibena arvestatakse ka nõ „juhuslikku käivet“ (nt ühekordne vara müük), mis ei ole seotud põhitegevusalaga.	Jääb samaks. Üksikuid tehinguid eraldi ei vaadelda, ettevõtja majanduslikku olukorda ja jätkusuutlikkust pole võimalik üheselt ja objektiivselt tuvastada muul viisil kui ettevõtja kui terviku majandusnäitajate alusel.
6.	Toetuse arvestamine juriidilise isiku, mitte tema „käitise“ kohta. Aktuaalne nt mitut tegevuskohta omava restoranipidaja puhul või transpordiettevõttes, kus tegeletakse mitmel tegevusalal	Jääb samaks. Ettevõtja majanduslikku olukorda ja jätkusuutlikkust pole võimalik üheselt ja objektiivselt tuvastada muul viisil kui ettevõtja kui terviku majandusnäitajate alusel.
7.	Piirkondlike eristuste tegemine riivab teiste piirkondade ettevõtjate õiglustunnet (Vanalinna tootlustusettevõtjate meede).	Õiguskantsleri hinnangul (Vanalinna meede) on piirkondlikud erisused, kui need on põhjendatud, lubatavad. Siiski, võimalusel piirkondlikke erisusi edaspidi ei rakendata.
8.	Käibelanguse osaline hüvitamine töajookulude baasil olukorras, kus töötajaid ei ole enam olnud võimalik palgal hoida, aga püsikulud on jäänud	Töökohtade säilitamine ja tegevuse taaskäivitamine on olulised põhjused toetuse andmiseks. Eesmärgiks on tagada tulevikus turismisektori jätkusuutlikkus. Töajookulud on siin oluline näitaja.
9.	Töajõurenti kasutavad ettevõtjad ei saa toetust – töajõurenti maksed on tasu teenuste eest, mitte töajõumaksud	Jääb samaks, töajõurenti ei arvestata ka edaspidi.
10.	FIE-d, kes on ise tööandjad – vol 4 ei ole neid käsitletud, praktikas kohtlesime analoogselt mitte-KMK ettevõtjatega	Kehtivad samad tingimused nagu juriidilisel isikul.
11.	Iga järgnev vol läks tingimustelt keerukamaks, suurenes tõlgendamise koormus ning ettevõtja jaoks vähenes ette-ennustatavus. Keerukate detailide tõttu jäi keegi hammasrataste vahele (uued hotellid v nt need, kelle staatus muutus pärast veebruarit kuid enne taotlemist – nt ettevõtete ühinemised, EMTAK-muutused, muutus KMK-mitteKMK või vastupidi jne	Piisav ettevalmistusaeg. Kriisimeetmete üldpõhimõtete eelnev kinnitamine.

Üldine:

	Kitsaskoht	Lahendused
1.	Meetme ettevalmistamine (VV otsuste tegemine, sektori liitude kaasamine ja tingimuste kooskõlastamine, sihtgrupi tabamine keeruline) on suure ajakuluga, mistõttu toetuse väljamaksmine viibib	Piisav ettevalmistusaeg. Kriisimeetmete üldpõhimõtete eelnev kinnitamine.
2.	KUM meetmete puhul tuli lisaks läbi viia kattuvuse kontroll, mis pikendas menetlust (ettevõtja pidi langetama valiku EAS või KUM meetme kasuks, kuna mõlemast meetmest toetust saada ei ole lubatud	Kiire ja toimiv infovahetus rakendusüksuste vahel
3.	Osa huvigruppe oleks eelistanud saamata jäänud müügitulu kompenseerimist, mitte tööjõumaksude baasil toetuse arvestust	Kriisitoetuse eesmärk ei ole kompenseerida saamata jäänud tulu, vaid hüvitada osaliselt piirangust tingitud kahjusid
4.	Andmete puudumine või raskesti kättesaadavus tegi keeruliseks toetusvajaduseplaneerimise ja sihtgrupi suuruse hindamise. Meetmete kiire käivitamise vajaduse tõttu ei jäänud piisavalt aega andmemahatude testimiseks (EMTA). Suurim eelarve puudujääk tekkis vol 3-s.	Piisav ettevalmistusaeg. Kriisimeetmete üldpõhimõtete eelnev kinnitamine.
5.	Eri ministriumid toetavad eri alustel ja eri viisidel, eri perioodide eest jne, mis teeb ettevõtja jaoks ülevaate/info saamise/taotlemise keerukamaks	Piisav ettevalmistusaeg ning kiire ja toimiv infovahetus ministriumite vahel. Sarnastest kriisimeetme üldpõhimõtetest lähtumine meetmete kavandamisel
6.	EAS olemasolevat infosüsteemi NAVI edasi ei kasuta, edasine menetlus toimub üleriiklikus süsteemis SFOS – see aga tähendab lihtsuses ja efektiivsuses kaotamist. SFOS-s vähene paindlikkus ei sobi massmenetluseks, puuduvad mitmed olulised arendused (nt kuidas riigiabi info jõuab riigiabiregistrisse) ning neid ei arendata ka juurde	

Võimalike uute piirangute kehtestamise korral võimaliku uue toetuse rakendamise põhimõtted

Sihtrühma piiritlemine – millised sihtrühmad, kuidas neid piiritleda ja millistel tingimustel toetust anda, erisused sihtrühmade kaupa

Sihtrühma piiritlemise üldised reeglid:

- 1) Sihtrühma piiritlemine piirangu alguse hetke seisuga, vältimaks „koodi-turismi“ ja võimalikke hilisemaid manipulatsioone, mahutumaks sihtgruppi.
- 2) Lähtumine põhitegevusala EMTAK koodideist, kuna see annab kõige täpsema info, kas ettevõtja kuulub sihtgruppi. Majandusaasta aruandes (MAA) kõrvaltegevusala müügitulu eraldi väljatoomise kohustust ei ole, mistõttu puuduvad usaldusväärsed andmed kõrvaltegevusala käibe/osatähtsuse osas.
- 3) Lähtumine ettevõtjast (juriidiline isik) tervikuna, mitte tema konkreetsest tegevuskohast (kätisest), kuna see annab kõige õigema info ettevõtja

tegeliku olukorra kohta. St kui ettevõtjal on 3 restorani, millest 2 on kasumis, ei ole põhjendatud toetada kahjumlikult tegutsevat kohvikut - ettevõtja üldine jätkusuutlikkus ei ole kriisis kannatada saanud.

- 4) Puhkaeestis andmebaas sihtgrupi määratlemisel aluseks juhul, kui sihtgrupil pole oma EMTAK koodi.

Sihtrühmad:

- 1) **Majutusettevõtja** – ettevõtja, kelle põhitegevusala on ... [piirangu alguse] seisuga EMTAK I55 või MAA (2020) alusel on tõendatud, et suurem osa käibest tuleb majutusteenuse osutamisest. Kõik käibeliigid. Kõik eraõiguslikud juriidilised isikud ja FIE-d.
- 2) **Veekeskus, spaa** – ettevõtja, kelle põhitegevusala on ... [piirangu alguse] seisuga EMTAK Q 86905 või MAA (2020) alusel on tõendatud, et suurem osa käibest tuleb spaa- või veekeskuse pidamisest. Samuti Terviseameti ujulate registris registreeritud ujula, veekeskus või bassein, kui ettevõtja põhitegevusala on EMTAK R 93 või S 96041. Kõik eraõiguslikud juriidilised isikud ja FIE-d. Tuleb ka arvestada, et spaadena tegutsevad ka spaahotellid, kelle EMTAK on I 55.
- 3) **Toitlustusettevõtja** – ettevõtja, kelle põhitegevusala on ...[piirangu alguse] seisuga EMTAK I 56 või viimase MAA alusel on tõendatud, et suurem osa käibest tuleb toitlustusteenuse osutamisest. Kõik eraõiguslikud juriidilised isikud ja FIE-d.
- 4) **Reisiettevõtja** – ettevõtja, kelle põhitegevusala on ... [piirangu alguse] seisuga EMTAK N 79 või viimase MAA alusel on tõendatud, et suurem osa käibest tuleb reisiteenuste osutamisest või vahendamisest. Kõik eraõiguslikud juriidilised isikud ja FIE-d.
- 5) **Konverentside, sündmuste korraldaja** – ettevõtja, kelle põhitegevusala on ...[piirangu alguse] seisuga EMTAK N 82301 või viimase MAA alusel on tõendatud, et suurem osa käibest tuleb konverentside, sündmuste või messide korraldamisest. Kõik eraõiguslikud juriidilised isikud ja FIE-d.
- 6) **Jaekaubanduse ettevõtja** – ettevõtja, kelle põhitegevusala on ... [piirangu alguse] seisuga EMTAK järgi jaekaubanduse tegevusala koodiga ... (võimalik eristada EMTAKi järgi toidukauplust, mis avatud ja tööstuskauplust, mis suletud) või MAA (2020) alusel on tõendatud, et suurem osa käibest tuleb jaemüügist. Lisatingimus: füüsilise kaupluse või müügisala olemasolu.
- 7) **Suveniiri-, käsitöö- või Eesti disaini müüja** – ettevõtja, kes on ... [piirangu alguse] seisuga leitav www.puhkaeestis.ee Eesti turismiteenuste andmebaasis kategooria „Suveniiri- ja käsitööpoed” või „Disainipoed” teenusepakkujana, välja arvatud üksnes e-kaubanduse teel suveniire, käsitööd või Eesti disaini müüv isik. Kõik eraõiguslikud juriidilised isikud ja FIE-d.
- 8) **Sõitjate muu maismaaveo teostaja** – ettevõtja, kelle põhitegevusala on ...[piirangu alguse] seisuga EMTAK koodiga jagu H 4939, jagu H 49399 või jagu H 49391 või MAA (2020) alusel on tõendatud, et suurem osa käibest tuleb reisijateveost. Kõik eraõiguslikud juriidilised isikud ja FIE-d.
- 9) **Giid** – ...[piirangu alguse] seisuga äriregistris või mittetulundusühingute ja sihtasutuste registris registreeritud eraõiguslik juriidiline isik või füüsilisest isikust ettevõtja, kes pakub külastajatele ekskursioone, tutvustab vaatamisväärsusi, vahendab pärandkultuuri ning jagab teavet ekskursiooniprogrammi või teenuste kohta ning on leitav www.puhkaeestis.ee Eesti turismiteenuste andmebaasis vastava kategooria teenusepakkujana või oli ... seisuga atesteeritud või kutsetunnistusega giid.
- 10) **Turismiatraktsioon** – hoone või rajatis, mis on avatud külastajale, sealhulgas üksikkülastajale ilma broneerimiseta ning tasulise sissepääsu alusel ja mille pidaja pakub aastaringset või tegutsemishooajal elamust teaduslikul, hariduslikul või meelelahutuslikul eesmärgil. Turismiatraktsiooni pidaja on ...[piirangu alguse] seisuga äriregistris või mittetulundusühingute ja sihtasutuste registris registreeritud eraõiguslik juriidiline isik või füüsilisest isikust ettevõtja, välja arvatud riigi osalusega äriühing, riigi asutatud sihtasutus või mittetulundusühing, mille liige on riik ja kellele kuulub turismiatraktsiooni sissepääsu eest külastajate poolt makstav tasu.

- 11) Turismiteenuse pakkuja – ...[piirangu alguse] seisuga äriregistris või mittetulundusühingute ja sihtasutuste registris registreeritud eraõiguslik juriidiline isik või füüsilisest isikust ettevõtja, kes pakub külastajatele elamusteenuseid loodusturismis, kultuuriturismis või aktiivse puhkuse teenuseid ning kes on leitav www.puhkaeestis.ee Eesti turismiteenuste andmebaasis vastavate kategooriate teenusepakkujana.

Toetamise viisid

Toetamise eesmärk on piirangute ja turismiteenuse pakkumise olulise peatumise tõttu pakkuda tuge ettevõtjatele, kelle käive on piirangutest tingituna langenud. Käibe all peetakse silmas ettevõtja kogukäivet, eristamata konkreetse tegevusvaldkonna käivet. Kaasnema ka palgatoetusmeede Töötukassa poolt.

Toetamise võimalikud viisid:

- 1) **Tööjõukulude toetus** – nõ Töötukassa lähenemine, kus hüvitatakse reaalsed tööjõukulud kindlal perioodil. Tuleb arvestada, et kriisi pika kestuse tõttu ei ole osades sihtgruppides olnud võimalik hoida palgal töötajaid ja need kulud on viidud minimaalseks, samas tegevuskulud on jäänud püsima (sh rendikulud, hoonete käituskulud jne).
- 2) **Tegevuskulude toetus** – EAS toetustes eelistatud toetamise viis, mille puhul hüvitatakse piirangu perioodil ettevõtte tegevuskulud, v.a palgakulud. Kuna ettevõtja reaalse tegevuskulude dokumendipõhine kontroll ei ole mõistlik, on halduskoormav kõigile osapooltele ja pikendab menetlusi, siis menetluse kiiruse ja efektiivsuse huvides lähtutakse tegevuskulude hindamisel iga sihtrühma põhiselt tegevuskulude osakaalust tööjõukuludesse ning tuletatakse sel viisil tegevuskulude toetusprotsent. Tegevuskulude osakaalu hindamise aluseks on võetud sektori ettevõtjate 2019.a majandusaasta aruandes toodud kasumiaruande tegevuskuludega seotud kuluread (skeem 1. mitmesugused tegevuskulud) ning toetusprotsent tuletatud sihtrühma peale tervikuna. Toetusprotsent sihtrühmade lõikes on järgnev:
 1. **Majutusettevõtja – 2,32** (vrdl: vol 4-s 0,9)
 2. **Spaad, veekeskused, ujulad – 2,32** (0,9)
 3. **Toitlustusettevõtja – 1,65** (0,7)
 4. **Reisiettevõtja – 2,79** (0,6)
 5. **Konverentside, sündmuste korraldaja – 2,62** (0,6)
 6. **Sõitjate muu maismaaveo teostaja – 4,19** (0,9)
 7. **Jaekaubanduse ettevõtja – 2,04** (0,7)
 8. **Turismiteenuse pakkuja – 3,58**
 9. **Turismiatraktsioon – 3,59**
 10. **Giid – 3,59**
 11. **Suveniiri-, käsitöö- või Eesti disaini müüja – 3,59**

Toetuse arvutamiseks rakendatakse valemit: ettevõtja käibelangus*sihtgrupi toetusprotsent*ettevõtja tööjõukulud.

- 3) **Tööandja tööjõumaksude tagastus** – taotlemise alusel EMTA või EAS kaudu. Tehniliselt lihtsaim, universaalne ja kiire lahendus. Sobib enim tööjõumahukatele ettevõtetele.
- 4) **Saamata jäänud müügitulu hüvitamine** – edaspidi kõrvale jäetud, sest kriisitoetuse eesmärk ei ole hüvitada saamata jäänud tulu, vaid osaliselt hüvitada piirangutega kaasnevat ettevõtte kulu.

Toetamise viisi valik:

- Tööjõu- ja tegevuskulude toetust on mõistlik rakendada sulgemiste jm ulatuslike piirangute puhul.
- Tööjõumaksude tagastust on mõistlik rakendada olulises määras täituvusmahu- või kellaajaliste piirangute kehtestamisel.

Tabel 7. Toetamise viisid ja kohaldatavad skeemid

Toetamise viisid/skeemi kirjeldus	Tegevuskulude toetus (v.a palgakulud)	Tööandja tööjõumaksude tagastus
Sihtrühm	Kõik piirangutest mõjutatud sihtrühmad	Kõik piirangutest mõjutatud sihtgrupid
Lävendid	<ul style="list-style-type: none"> • Käibekadu vähemalt 50% JA 2020 eest tööjõumakse (TJM) tasutud min 2600 eurot (ühe min. palgaga töötaja TJM 12 kuueest). Mittekäibemaksukohuslastel üksnes TJM lävend • Uued ettevõtjad: TJM on tasutud tegutsetud kuude eest vähemalt 220 eurot/kuus (ettevõtjad, kes on registreeritud või esmakordselt käivet deklareerinud alates 01/2021) • FIE: teinud avansilise sotsiaalmaksu makse 2021. III kv eest (juhul kui on ise tööandja, siis eelnevad kriteeriumid, kui neile vastab) • Referentsperiood: Käibelangus: Piirangu kuu vs 2021 juunist (k.a) sulgemisele eelnenud kuuni, kuu keskmine Uued ettevõtjad ja mittekäibemaksukohuslased: ainult TJM lävend 	
Skeemi kirjeldus	<ul style="list-style-type: none"> • Toetuse suurus 100% piirangu kuu tegevuskuludest (v.a palgakulu), sh ajatatud maksud, kohandatud ettevõtte käibelangusega. Valem: käibelangus*hüvitisprotsent* tööjõukulud (ehk tuletatud tegevuskulud). Tööjõukulude puhul võetakse arvesse selle kuu tööjõukulud, mis eelnes vahetult piirangu kehtestamisele (nagu vol 4-s). 	<ul style="list-style-type: none"> • Tagastatakse 100% piirangu kuu eest tasutud (mitte deklareeritud) TJM tagantjärgi • Toetuse ülempiiri ei ole

	<ul style="list-style-type: none"> • Toetus uutele ja mitte KM: 100% piirangu kuu tegevuskuludest. Valem: hüvitusprotsent*tööjõukulud • <i>Ettevõtja, kes ei ole piirangule eelneva kuu eest TJM tasunud (või deklareerinud), toetust ei saa (põhjendus: võrdlusperioodiks on piirangutevabad suvekuud 2021, kui siis ka töötajaid palgal ei ole, siis toetamise vajadus väga küsitav)</i> • <i>Toetuse ülempiiri reeglina ei ole, rakendada vaid eelarve piiratuse korral. Alampiir 500 eur</i> • FIEd: <i>lump-sum 584/kuu</i> 	
Menetlus	<ul style="list-style-type: none"> • Vooru kestus 10 tööpäeva, otsused jooksvalt, mitte hiljem kui 25 tp jooksul taotluste vastuvõtmise lõppemisest. Sõltub sihtgrupi suurus. • Osalised ettemaksed kuni 30% ulatuses • Proportsionaalne vähendamine, kui eelarve piiratud • Eelarve jaguneb sihtgruppide vahel tulenevalt sihtgrupi suurusest ja toetamise vajadusest ja kinnitatakse ministri käskkirjaga. 	<ul style="list-style-type: none"> • Taotlemine EMTA/EAS kaudu • Jooksev taotlemine otsused jooksvalt, mitte hiljem kui 25 tp jooksul taotluste vastuvõtmise lõppemisest. • Sõltub sihtgrupi suurus
Hinnanguline kulu	1 kalendrikuu eelarve maht hinnanguliselt 54 miljonit ilma jaekaubandusega 26 miljonit eurot.	1 kalendrikuu eelarve maht 18,4 miljonit eurot. Ilma jaekaubanduseta 8,8 miljonit eurot.
Sihtgrupi suurus	6287 ettevõtet sh. 2752 jaekaubanduse ettevõtet.	

